

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ КОМП'ЮТЕРНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

ЗАТВЕРДЖУЮ
Декан факультету комп'ютерних
інформаційних технологій
Ігор ЯКИМЕНКО
« 30 » _____ 2024 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор з
науково-педагогічної роботи
Віктор ОСТРОВЕРХОВ
« 30 » _____ 2024 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ
Директор навчально-наукового інституту
новітніх освітніх технологій
Святослав ПИГЕБЕЛЬ
« 30 » _____ 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА

з дисципліни «Історія державності та культури України»

ступінь вищої освіти – перший (бакалаврський)
галузі знань – 12 «Інформаційні технології»
спеціальність – 124 «Системний аналіз»
Освітньо-професійна програма – «Системний аналіз»

кафедра інформаційної та соціокультурної діяльності

Форма навчання	Курс	Семестр	Лекції ї (год.)	Практ. заняття (год.)	ІРС (год.)	Тренінг (год.)	Самост. робота студ. (год.)	Разом (год.)	Екзамен (семестр)
Денна	1	1	32	14	3	8	63	120	1
Заочна	1	2	8	4	-	-	108	120	2

30.09.2024

Робоча програма складена на основі освітньо-професійної програми підготовки бакалавра галузі знань 12 „Інформаційні технології” спеціальності 124 „Системний аналіз”, затвердженої Вченою радою ЗУНУ (протокол № 11 від 26.06.2024 р.).

Робочу програму розробила к. іст. н., доц. кафедри інформаційної та соціокультурної діяльності Ірина НЕДОШИТКО

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри інформаційної та соціокультурної діяльності, протокол № 2 від 30 серпня 2024 р.

Зав. кафедри к. іст. н., доц.

Ірина НЕДОШИТКО

Розглянуто та схвалено групою забезпечення спеціальності „Системний аналіз”, протокол № 1 від 30.08.2024 р.

Голова ГЗС
д.т.н., професор

Роман ПАСІЧНИК

Гарант ОП
д.т.н., професор

Роман ПАСІЧНИК

**СТРУКТУРА РОБОЧОЇ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«Історія державності та культури України»**

1. ОПИС ДИСЦИПЛІНИ «Історія державності та культури України»

Дисципліна «Історія державності та культури України»	Галузь знань, спеціальність, СВО	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів ECTS – 4	Галузь знань – 12 «Інформаційні технології»	Статус дисципліни <i>обов'язкова</i> Мова навчання <i>українська</i>
Кількість залікових модулів – 4	Спеціальність – 124 «Системний аналіз»	Рік підготовки: <i>Денна – 1</i> <i>Заочна – 1</i> Семестр: <i>Денна – 1</i> <i>Заочна – 1, 2</i>
Кількість змістових модулів – 2	Ступінь вищої освіти – перший (бакалаврський)	Лекції: <i>Денна – 32 год.</i> <i>Заочна – 8 год.</i> Практичні заняття: <i>Денна – 14 год.</i> <i>Заочна – 4 год.</i>
Загальна кількість годин – 120		Самостійна робота: <i>Денна – 63 год.</i> <i>Тренінг – 8 год.</i> <i>Заочна – 108 год.</i> Індивідуальна робота: <i>Денна – 3 год.</i>
Тижневих годин – 8, з них аудиторних – 3		Вид підсумкового контролю – екзамен

2. Мета і завдання дисципліни «Історія державності та культури України»

Мета вивчення дисципліни: поглибити здобуті в середній школі знання студентів про минувшину українського народу, його державність, культуру, видатних особистостей, внесок у розвиток світової цивілізації; піднесення національної самосвідомості майбутніх спеціалістів, виховання у них патріотичних і морально-етичних переконань, відчуття причетності до тисячолітньої історії та культури України; формування навиків наукового аналізу, спрямованих на забезпечення самостійного осмислення закономірностей історичного розвитку; навчання практичних навичок роботи з історичними джерелами й науковою літературою; вироблення умінь застосовувати набуті знання з історії та культури у повсякденній діяльності, для орієнтації в суспільно-політичному житті, оцінки суспільних явищ і подій.

Завдання вивчення дисципліни: визначити та дослідити закономірність і основні етапи становлення української державності та її культури від стародавніх часів до сучасності; з'ясувати основні історичні фактори, які вплинули на формування та зумовили культурні особливості й ментальність українців; прослідкувати історичні спроби українського народу утворити свою державу та проаналізувати причини невдач; розглянути основні форми й тенденції розвитку української культурної спадщини як цілісної системи в контексті європейської культурної традиції; використати історико-культурні надбання українського народу для формування національної свідомості майбутніх спеціалістів, відчуття причетності до тисячолітньої історії України, виховання в них національно-патріотичних переконань, готовності до участі в розбудові Української держави.

Найменування та опис компетентностей, формування котрих забезпечує вивчення дисципліни:

Загальні:

K03. Здатність планувати і управляти часом.

K15. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянства України.

K16. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

K16¹. Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності.

K27. Здатність системно аналізувати свою професійну і соціальну діяльність, оцінювати накопичений досвід.

Передумови для вивчення дисципліни: необхідність базових знань із курсу Історія України загальноосвітньої середньої школи, достатніх для сприйняття категоріального апарату та розуміння джерел.

Результати навчання:

ПР16. Розуміти і реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності вільного демократичного суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ПР17. Зберігати та примножувати досягнення і цінності суспільства на основі розуміння місця предметної області у загальній системі знань, використовувати різні види та форми рухової активності для ведення здорового способу життя.

ПР17¹. Знати основи запобігання корупції, суспільної та академічної доброчесності на рівні, необхідному для формування нетерпимості до корупції та проявів недоброчесної поведінки серед здобувачів освіти та вміти застосовувати їх в професійній діяльності.

3. Програма навчальної дисципліни

«Історія державності та культури України»

Змістовий модуль 1. Від початків Української державності до її занепаду (первісна доба – XVIII ст.).

Тема 1. Формування державотворчих традицій на території України (від первісної доби до VIII століття).

Предмет курсу «Історія державності та культури України», його сутність і завдання. Україна – одна з колисок світової цивілізації, її невіддільна складова. Головні етапи генези українського етносу. Українці – автохтонне (корінне) населення праукраїнських земель. Джерела та історіографія. Періодизація курсу.

Становлення і розвиток людського суспільства. Первісні поселення на території України. Людське стадо. Рід. Матріархат. Давні форми релігійних вірувань. Масові переселення людей. Неолітична революція. Зародження орного землеробства. Патріархат. Сусідська община. Хліборобські племена Трипільської культури, їх суспільний устрій, заняття, релігійний культ. Трипільська спадщина в історії українського народу. Перші великі суспільні поділи праці. Визрівання соціальних суперечностей.

Перші держави на українських землях. Кіммерійці, скіфи, сармати, їх розселення, суспільний устрій, господарство, воєнні походи. Велика та Мала Скіфія. Античні міста-держави Північного Причорномор'я. Рабовласницьке господарство, його криза. Велике переселення народів.

Походження слов'ян та їх розселення на території України. Етногенез слов'янства, його поділ на групи. Антський племінний союз. Воєнні походи антів, боротьба з готами й аварами. Балканські війни. Східнослов'янські племена і державно-племінні утворення VII–VIII ст. Взаємовідносини з сусідніми народами. Полянський племінний союз. Заснування і розвиток Києва. Система оборонних споруд.

Звичаї, вірування, побут східних слов'ян.

Тема 2. Давньоукраїнська держава Русь (IX – перша половина XIII ст.).

Становлення централізованої держави на чолі з Києвом. Руська земля. Князі Дір і Аскольд. Політичні утворення східнослов'янських племен середини IX ст. в арабських джерелах: Куявія, Славія, Арсанія. Теорії походження Русі, її формування. Династичний переворот. Внутрішня і зовнішня політика князів Олега й Ігоря. Воєнні походи. Політика інкорпорації. Княгиня Ольга та її реформи. Візит до Константинополя. Посилення військової могутності Русі за князя Святослава. Походи на Схід і Балкани.

Піднесення та розквіт Русі. Князь Ярополк. Завершення процесу об'єднання земель, зміцнення централізованої влади за князювання Володимира Великого. Захист кордонів. Печеніги. Адміністративно-політичні реформи. Хрещення Русі та його історичне значення. Династичні шлюби. Князі Святополк Окаянний та Мстислав Хоробрий. Економічне, політичне і культурне піднесення за правління князя Ярослава Мудрого. Державний лад. «Руська Правда» – перший звід давньоруського права. Перемога над печенігами. Міжнародні зв'язки і місце Русі в історії Європи. «Тесть Європи». Проблема престолонаслідування. Запровадження принципу сеньйорату.

Ослаблення влади київських князів. Правління Ярославичів. Початок князівських міжусобиць. Любецький з'їзд князів. Заміна принципу сеньйорату принципом спадкового володіння. Боротьба з половцями. Відновлення могутності Київської держави за князювання Володимира Мономаха і Мстислава Великого.

Русь-Україна у період політичної роздробленості. Причини і передумови роздробленості Русі. Проблема порядку успадкування князівської влади. Зміна форми державного устрою. Система колективного сюзеренітету та дуумвіратів. Боротьба між князями. Сепаратистські тенденції. Виникнення нових політичних центрів. Перетворення в етнічній сфері. Економічний і політичний розвиток Київського, Чернігово-Сіверського, Переяславського, Галицького та Волинського князівств. Боротьба українських князівств із кочівниками. «Слово о полку Ігоревім». Наслідки та особливості політичної роздробленості Київської держави.

Монголо-татарська навала на українські землі. Утворення монгольської держави, особливості її соціально-економічного життя. Чингізхан. Початок завойовницьких походів. Битва на р. Калці. Нашестя на Русь полчищ хана Батия. Героїчна боротьба русичів проти загарбників. Встановлення монголо-татарського ярма. Золота Орда. Форми і наслідки залежності руських земель від завойовників.

Історичне значення Русі.

Тема 3. Руське королівство (XIII – перша половина XIV ст.).

Об'єднання українських земель у складі Галицько-Волинського князівства. Галицька земля, причини її економічного та політичного піднесення. Внутрішня і зовнішня політика Ростиславичів. Князь Володимирко. Правління Ярослава Осмомисла. Галицькі бояри. Протистояння експансії польських і угорських загарбників. Князь Володимир Ярославич. Припинення династії Ростиславичів. Політичний та соціальний розвиток волинських земель. Князь Роман Мстиславич. Утворення Галицько-Волинського князівства. Соціальні відносини та політичне становище.

Правління Данила Галицького. Занепад княжої влади у першій третині XIII ст. Князювання Ігоревичів. Володислав Кормильчич. Втручання Угорщини й Польщі у справи Західної Русі. Королевич Коломан. Правління Мстислава Удатного. Романовичі. Роль Данила Галицького у зміцненні української держави. Розгром тевтонських рицарів. Битва під Ярославом. Васальна залежність від Золотої Орди. Відбудова держави. Ідея створення міжнародної антиординської коаліції. Зносини з Папою Римським. Коронація Данила Галицького. Військовий союз із Литвою. Боротьба проти Золотої Орди.

Руська держава наприкінці XIII – першій половині XIV ст. Внутрішня децентралізація в останній третині XIII ст. Князювання на Волині Василька Романовича та його сина Володимира. Правління Лева, Шварна і Мстислава Даниловичів. Відновлення єдності Галицько-Волинської держави. Король Русі та князь Володимирії Юрій I. Утворення Галицької митрополії. Князювання Андрія і Лева Юрійовичів. Боротьба проти ординців. Припинення династії Романовичів. Правління Юрія II Болеслава та Любарта-Дмитра. Загарбання українських земель Польщею, Угорщиною, Литвою, Молдавським князівством. Володислав Опольський. Місце Галицько-Волинської держави в історії України.

Культура Русі-України княжої доби (IX – перша половина XIV ст.). Походження назв «Русь» та «Україна», їх перші вживання. Освіта і знання. Літописання. Література. «Слово о полку Ігоревім». Усна народна творчість. Ремісництво і зодчество. Образотворче та музичне мистецтво.

Тема 4. Україна в литовсько-польському контексті: від згасання державності до вільної козацької республіки Запорізька Січ (друга половина XIV – середина XVII ст.).

Литовсько-Руська держава. Характер литовської експансії. Утвердження Литви на українських землях. Битва на р. Сині Води. Формування, устрій та суспільно-політичні відносини Литовсько-Руської держави. Кревська унія, її причини і наслідки. Князь Витовт. Грюнвальдська битва. Городельська унія. Ліквідація удільних князівств. Боротьба за збереження автономії українських земель у складі Великого князівства Литовського у XV ст. Князь Свидригайло. Правління польського короля і великого князя литовського Казимира. Відновлення та остаточна ліквідація удільних князівств. Утворення Київської митрополії. Князівські змови.

Польська експансія на українські землі в другій половині XIV – середині XVII ст. Політика Польщі на західноукраїнських землях. Повстання під проводом І.Мухи. Погіршення геополітичного становища Великого князівства Литовського. Зміцнення Московської держави та її боротьба за Чернігово-Сіверщину. Посилення турецько-татарської загрози. Люблінська унія, її суть і наслідки. Позиція української еліти на Люблінському сеймі. Україна в складі Речі Посполитої, її адміністративно-територіальний устрій. Наступ польсько-литовської адміністрації. Колонізація Східної України. Кріпацтво. Боротьба українського народу проти польсько-шляхетської експансії.

Національний та релігійний рух в Україні. Полонізація української знаті. Діяльність єзуїтів. Князь В.-К.Острозький. Братства та захист ними прав українського населення. Навчальні заклади. Книгодрукування. Берестейська церковна унія, її причини і наслідки. Греко-католицька церква у першій половині XVII ст. Місце української православної церкви в політичному житті України. Митрополит П.Могила – просвітител, реформатор церкви.

Українське козацтво. Його сутність та причини і передумови зародження. Козацький лад, формування фермерства. Організація польським урядом реєстрового козацтва. Запорізька Січ – вільна козацька республіка, її адміністративно-політичний устрій, заняття, звичаї, зовнішня політика. Боротьба з турецько-татарською експансією. Кримське ханство. Прикордонна служба. Сухопутні і морські походи запорожців. П.Конашевич-Сагайдачний, його політична, військова та просвітницька діяльність. Похід на Москву. Хотинська війна.

Козацько-селянські повстання кінця XVI – першої половини XVII ст., їх причини і наслідки. К.Косинський та С.Наливайко. Антипольські рухи під проводом М.Жмайла та Т.Федоровича (Трясила). І.Сулима. Повстання 1637–1638 рр. Ординація Війська Запорізького реєстрового.

Культура України середини XIV – першої половини XVII ст. Освіта і наука. Острозький та Києво-Могилянській колегіуми. Братські школи. Перші друкарні. І.Федорович (Федоров). Література. Музика. Різьбярство і скульптура. Монументальне фрескове мистецтво. Живопис. Вплив європейського Відродження на розвиток української культури.

Тема 5. Українські національно-визвольні змагання під проводом гетьмана Богдана Хмельницького (1648–1657 рр.).

Причини, передумови та характер національно-визвольних змагань українців. Антиукраїнська політика польських правлячих кіл. Б.Хмельницький. Підготовка повстання. Таємні ради.

Перші перемоги. Гетьманські універсали. Переговори з Кримським ханством. Ідея автономії для козацького регіону. Спроби порозуміння з поляками. Битви під Жовтими Водами, Корсунем, Пилявцями. Подвиг М.Галагана (Бути). Заклик до всенародного повстання. Похід на західноукраїнські землі. Ліквідація польсько-шляхетського режиму в Україні. Українсько-польське перемир'я та його причини. Зміни в соціально-економічних відносинах. Становлення державної ідеї, її основні принципи.

Воєнні дії між Україною та Польщею в 1649–1653 рр. Збаразько-зборівська кампанія. Відновлення державності України. Адміністративно-територіальний устрій та органи влади Української держави. Збройні сили. Дипломатична діяльність. Похід на Молдавію. Битва під Берестечком. Білоцерківська угода і обмеження влади гетьмана. Відновлення гніту польської шляхти. Битва під Батогом. Нове піднесення визвольної боротьби і ліквідація польського панування в Україні. Молдавська політика Б.Хмельницького і її крах. Жванецька кампанія.

Українсько-московський договір та його реалізація в 1654–1657 рр. Зміна зовнішньополітичної орієнтації Б.Хмельницького на Москву та її причини. Переяславська Рада та ставлення до неї різних суспільних верств і церкви в Україні. Березневі статті 1654 р., їх суть та наслідки. Вхід України під протекторат Московської держави. Відновлення війни з Польщею. Визвольний похід на західноукраїнські землі та його невдача. Віленське перемир'я. Загострення відносин з Московією. Створення нової антипольської коаліції, її початкові успіхи та крах. Смерть Б.Хмельницького. Місце України в міжнародних відносинах Європи часів Б.Хмельницького.

Тема 6. Українська держава на завершальному етапі національної революції (1657–1686 рр.).

Загострення кризи української державності у 1657–1663 рр. Ускладнення політичної ситуації в Україні після смерті Б.Хмельницького. Ю.Хмельницький. Скасування принципу спадковості гетьманства. Основні напрямки державної політики гетьмана І.Виговського. Початок громадянської війни. Я.Барабаш та М.Пушкар. Порушення царським урядом умов Українсько-московської угоди 1654 р. Розрив відносин з Московією. Гадяцький договір. Українсько-московська війна. Конотопська битва. Усунення І.Виговського від влади та його причини. Переяславські статті гетьмана Ю.Хмельницького і обмеження Української державності. Московсько-польська війна. Чуднівський договір. Відхід від влади Ю.Хмельницького.

Розчленування України на Лівобережну та Правобережну. Україна у політичних планах Московії, Польщі, Туреччини. Боротьба старшинських угруповань за владу. Руїна Правобережжя та її причини. Гетьман П.Тетеря. Воєнні дії проти Московії. Повстання у Правобережній Україні. Позбавлення П.Тетеря влади. Чорна рада. Московські статті гетьмана І.Брюховецького. Посилення впливів Московії на українську державну політику. Андрусівське перемир'я – змова Московської держави з Польщею про поділ України. Вбивство І.Брюховецького.

Боротьба гетьмана П.Дорошенка за незалежність і територіальну цілісність Української держави. Внутрішня й зовнішня політика гетьмана П.Дорошенка на

Правобережжі. Воєнні дії проти Польщі та їх невдача. Переговори з Московією. Похід у Лівобережну Україну. Возз'єднання Козацької України. Новий розкол українських земель. Гетьмани Д.Многогрішний, П.Суховій, М.Ханенко. Острозька угода. Зближення з Туреччиною. Бучацька угода та її наслідки. Зречення гетьманства П.Дорошенка. «Князь Сарматії та України, володар Війська Запорізького» Ю.Хмельницький. Бахчисарайське перемир'я. «Вічний мир» і закріплення поділу України. Занепад державності у Правобережній Україні і її перехід під владу Речі Посполитої.

Тема 7. Україна в умовах підмосковської автономної державності та польського наступу (остання третина XVII – друга половина XVIII ст.).

Становлення Гетьманщини. І.Мазепа та П.Орлик. Гетьманство Д.Многогрішного. Глухівські статті. Захист державних інтересів України. Обрання гетьманом І.Самойловича і надання Українській державі аристократичного характеру. Конотопські статті. Дальше обмеження української державності. «Великий згін». Кримський похід 1687 р. Позбавлення гетьманства І.Самойловича.

Коломацькі статті. Гетьман І.Мазепа та зміцнення авторитету державної влади. Соціальна та культурно-просвітницька діяльність. Стосунки з Москвою. Кримські походи. Повстання на чолі з П.Іваненком (Петриком). Північна війна та Україна. Спроби возз'єднання українських земель. Похід війська І.Мазепи углиб Правобережжя. Посилення наступу російського царизму на політичну автономію України. Зростання антимосковських настроїв. Союз зі Швецією і боротьба за відновлення незалежності України. Московський терор. Полтавська катастрофа. Смерть І.Мазепи. Гетьман у вигнанні П.Орлик, його «Конституція» та державницька діяльність.

Посилення наступу російського царизму на автономний устрій України, його остаточна ліквідація. Обрання гетьманом І.Скоропадського. Решетилівські статті. Великодержавницька політика Російської імперії щодо України в першій чверті XVIII ст. Утворення Малоросійської колегії. Наказний гетьман П.Полуботок та його опір російській політиці ліквідації української автономії. Боротьба старшини за відновлення гетьманства. Зміцнення української державності за гетьманування Д.Апостола. «Рішительні пункти». Впровадження «Правління Гетьманського Уряду». Поширення діяльності «Таємної канцелярії» на територію Гетьманщини. Тимчасове відновлення гетьманського правління. Гетьман К.Розумовський. Остаточна ліквідація Єкатеріною II гетьманства і відновлення Малоросійської колегії. Зруйнування Запорізької Січі, його причини і наслідки для українського народу. Арешти запорізької старшини. Скасування російським урядом рештків автономних прав Гетьманщини. Запровадження кріпацтва.

Суспільно-політичне становище Слобідської, Південної, Правобережної та Західної України. Колонізація Слобожанщини, її устрій, господарство, культурне життя. Причини ліквідації російським царизмом автономії Слобідської України. Заселення і розвиток Південної України. Запорізька Січ у другій половині XVII – XVIII ст. Кошовий отаман І.Сірко. Наступ на «вольності» Запоріжжя. Правобережні та західноукраїнські землі під владою Польщі. Гайдамацький рух. Коліївщина. М.Залізник і І.Гонта. Опришки. О.Довбуш. Становище Закарпаття та Буковини.

Культура України у другій половині XVII – XVIII ст. Освіта. Києво-Могилянська академія. Література. Козацькі літописи. Г.Сковорода. Перехід до нової української

літератури. Книгодрукування. Музика і театр. Архітектура та образотворче мистецтво.

Змістовий модуль 2. Україна від імперського поневолення до відновлення національної державності (кінець XVIII – перша третина XXI ст.).

Тема 8. Суспільно-політичне становище українців під владою Російської імперії наприкінці XVIII – на початку XX ст.

Підросійська Україна наприкінці XVIII – першій половині XIX ст.: суспільно-політичне та економічне становище. Поділи Речі Посполитої та розчленування українських земель між Росією й Австрією. Адміністративно-територіальний устрій підросійської України. Включення Правобережжя до складу Російської імперії. Політичний та національний гніт українського народу. Ідеї панрусизму. Русифікація. Рекрутчина. Колоніальна політика російського царизму. Занепад кріпосницьких та зародження ринкових відносин в Україні у першій половині XIX ст. Початок промислового перевороту. Загострення соціальних суперечностей. Антикріпосницька боротьба в Україні. У.Кармелюк. Похід у Таврію «за волею». Робітничі виступи.

Початки національного відродження. Роль української інтелігенції в зростанні національної свідомості в Наддніпрянській Україні. Місія В.Капніста в Берлін (1791) як спроба відновлення автономії України. Герольдія. «Історія Русів». Суспільно-політичний рух наприкінці XVIII – першій половині XIX ст. Французько-російська війна 1812 р. і участь у ній українського народу. Масонство. Поширення декабристського руху в Україні. Повстання Чернігівського полку. Польське повстання 1830–1831 рр. та його наслідки для України. Т.Шевченко в національно-визвольному русі. Утворення Кирило-Мефодіївського товариства, його програмні ідеї та діяльність. Репресії царизму проти кирило-мефодіївців.

Україна в умовах російських реформ другої половини XIX ст. Скасування кріпосного права в Наддніпрянській Україні: основні законодавчі акти, особливості, наслідки. Реформи адміністративно-політичного управління 60–70-х рр.: земська, судова, військова, освітня. Цензурні установи. Індустріалізація. Соціальні суперечності.

Український національний рух у 1860–1890-ті роки. Активізація українського національного руху в 60-ті роки. Перший український часопис «Основа». Виникнення громад та їхня культурно-освітня діяльність в другій половині XIX ст. Валуєвський циркуляр. Криза громадського руху. «Старогромадівці». В.Антонович. Південно-Західний відділ Російського географічного товариства. П.Чубинський. Репресії проти українства. Емський указ. Русифікація системи державного управління, суду, школи, науки. Українська політична еміграція. М.Драгоманов. Радикалізація українського руху. Поширення соціалістичних ідей. Марксистські гуртки та їх ставлення до «українського питання». «Братство тарасівців», його роль у розвитку українського національного визвольного руху. «Вірую молодих українців».

Зростання організованості українського руху в Наддніпрянщині на початку XX ст. Економічний розвиток і суспільно-політичний рух в Україні на початку XX ст. Політизація національного життя. Переростання культурно-освітнього громадського руху в національно-визвольний. Українська загальна організація. Виникнення, програми і політична діяльність українських політичних партій: РУП, УНП, УДП, УРП, УСДС, УСДРП.

Україна в демократичній революції 1905–1907 рр. Страйковий рух. Позиції політичних партій. Робітничі і селянські рухи. Революційна боротьба в армії і на флоті. Створення рад, професійних та селянських спілок. Перетворення Росії в конституційну монархію. Столипінська аграрна реформа та її вплив на Україну. Переселенський рух українського селянства в Російській імперії. Послаблення національного гніту. Піднесення українського руху. Створення «Просвіт», українських клубів, народних університетів. Діяльність української парламентської громади у I та II Державних думах Росії. Політична реакція в Україні після революції. Посилення національного гніту. Столипінський циркуляр 1910 р. Товариство українських поступовців.

Тема 9. Національний рух на західноукраїнських землях у складі Австро-Угорщини (кінець XVIII – початок XX ст.).

Розвиток західноукраїнських земель наприкінці XVIII – першій половині XIX ст. Захоплення Західної України Австрією. Адміністративно-територіальний устрій та регіональний поділ українських земель у складі Австрійської імперії. Економічна та культурна відсталість Галичини, Буковини і Закарпаття. Політика «освіченого абсолютизму» та її наслідки для населення Західної України. Аграрна, церковна та освітня реформи. Форми антикріпосницької боротьби. Рух опришків. Селянські виступи. Л.Кобилиця. Початок українського національного відродження на західноукраїнських землях. Перше покоління будителів. Формування української інтелігенції. «Руська трійця». Суспільна діяльність М.Шашкевича, І.Вагилевича, Я.Головацького. Альманах «Русалка Дністровая».

Революція 1848–1849 рр. та її вплив на розвиток краю. Скасування панщини, його особливості й наслідки. Активізація національного руху на західноукраїнських землях у 1848–1849 рр. Головна Руська Рада, її програмні декларації та діяльність. Перша українська газета «Зоря Галицька». «Руський собор». Національні гвардії. Західні українці на з'їзді слов'янських народів у Празі. Собор руських учених. «Галицько-руська матиця». Революційні події в Закарпатті та Північній Буковині. Наслідки революції 1848–1849 рр. для населення західноукраїнських земель.

Перетворення Західної України на «П'ємонт» національного відродження (друга половина XIX ст.). Причини та початок трудової еміграції українців у другій половині XIX ст. Політичний компроміс Відня з угорцями та поляками. Українці в австрійському парламенті та галицькому сеймі. Посилення польських впливів у Галичині. Національний гніт. Москвофіли і народовці. Культурно-освітнє товариство «Просвіта». Видавнича діяльність. Наукове товариство ім. Т.Шевченка. Народна рада. Взаємовідносини Галичини з Наддніпрянською Україною. П.Куліш. Вплив ідей М.Драгоманова на розвиток українського руху. Роль М.Грушевського в громадсько-політичному житті краю. «Радикальна політика». І.Франко. Русько-українська радикальна партія – перша політична партія в Україні. Ідейні протиріччя між «старими» і «молодими» радикалами. «Україна ingredenta» Ю.Бачинського. Ідея політичної самостійності України. Здобутки національного руху. Національно-демократична і соціал-демократична партії, їх програми та діяльність на західноукраїнських землях.

Радикалізація національної боротьби на західноукраїнських землях на початку XX ст. Обмеження політичних прав українців. Виборчий закон. Зловживання під час підготовки та проведення виборів. Національна дискримінація. Наростання українського спротиву. Страйки галицьких робітників. Аграрний рух. Трудова

еміграція. Боротьба за реформу виборчої системи. Справа польського графа А.Потоцького. Змагання за український університет і національну школу. Вбивство А.Коцка. Боротьба польських та російських сил проти зростання українського національного руху в Галичині. Поява українських організацій «Сокіл», «Січ», «Пласт», «Січові Стрільці».

Українська культура XIX ст. Освіта і наука. Внесок Наукового товариства ім. Т.Шевченка в становлення національної науки. Праці з історії України. Література. Народження і поширення національного гімну «Ще не вмерла Україна». Театр. Музично-пісенна творчість. Образотворче мистецтво. Будівництво й архітектура.

Тема 10. Українські національно-визвольні змагання 1914–1921 рр.

Україна в Першій світовій війні. Українські землі в планах воюючих держав. Політичне становище в Галичині, Закарпатті та Буковині. Головна українська рада. Вплив війни на Україну. Галицька битва. Російська окупація Західної України. Репресії проти галицьких українців з боку російської та австрійської адміністрацій. Становище в підросійській Україні. Національно-визвольний рух в умовах війни. Створення легіону Українських січових стрільців та відновлення збройної боротьби за волю України. Громадсько-освітні та мистецькі структури УСС, їх національно-освідомлююча, просвітня та культурницька діяльність. Наслідки війни. Назрівання глибокої економічної та політичної кризи.

Центральна Рада: становлення національної державності. Лютнева демократична революція 1917 р. Створення органів влади Тимчасового уряду. Ради робітничих і солдатських депутатів. Політичні партії в Україні. Утворення Української Центральної Ради, її партійний склад і політична програма. М.Грушевський. Піднесення національно-визвольного руху в Україні. Всеукраїнський національний конгрес та його рішення. Українізація військових частин. I і II Всеукраїнські військові з'їзди. Місія делегації Центральної Ради до Петрограда та її невдача. Всеукраїнські селянський і робітничий з'їзди.

I Універсал Центральної Ради. Проголошення автономії України. Створення Генерального секретаріату. В.Винниченко. Переговори з делегацією Тимчасового уряду. II Універсал Центральної Ради, розширення її складу. Інструкція Тимчасового уряду. Загострення протиріч між Центральною Радою і Тимчасовим урядом. Жовтневий переворот 1917 р. у Петрограді, ставлення до нього Центральної Ради.

III Універсал і проголошення УНР. Політичні партії України у виборах до Всеросійських Установчих Зборів. Маніфест Раднаркому до українського народу з ультимативними вимогами до Центральної Ради. Скликання Всеукраїнського з'їзду Рад у Києві. Проголошення в Харкові радянської влади. Війна більшовицької Росії проти УНР. Похід російських військ на Київ.

IV Універсал Центральної Ради та проголошення незалежності України. Бій під Крутами. Січневе збройне повстання більшовиків у Києві. Січові стрільці на захисті УНР. Захоплення Києва російськими військами, встановлення там радянської влади. Переїзд Центральної Ради на Волинь. Брестський мирний договір, його причини і наслідки. Вступ німецьких та австро-угорських військ в Україну, звільнення її від більшовиків. Взаємовідносини Центральної Ради з німецьким командуванням. Прийняття Конституції УНР.

Українська Держава гетьмана П.Скоропадського. Державний переворот 29 квітня 1918 р. Закони про тимчасовий державний устрій України. Внутрішня політика, зовнішньополітичний курс, національно-культурна діяльність

гетьманського уряду. Новий адміністративний апарат. Збройні сили. Прорахунки Гетьманату. Політика німецької окупаційної влади в Україні. Український повстанський рух. Революції в Німеччині та Австро-Угорщині. Формування антигетьманської опозиції. Утворення Директорії, її склад, соціальна база. В.Винниченко. Послаблення гетьманського уряду, зміна його політичного курсу. Зречення влади гетьмана П.Скоропадського.

Національно-визвольна боротьба на західноукраїнських землях. Передумови національно-демократичної революції у Східній Галичині. Діяльність ЦВК. Українська конституанта. Д.Вітовський. Листопадовий зрив. Утворення ЗУНР, її органи влади, внутрішня і зовнішня політика. К.Левицький, Є.Петрушевич. Соціально-економічні перетворення в ЗУНР. Взаємовідносини між УНР і ЗУНР. Збройна боротьба проти польської агресії. Створення УГА. Місія Антанти. Армія генерала Ю.Галлера. Чортківська офензива. Окупація Східної Галичини польськими військами, її причини і наслідки. Національно-визвольна боротьба у Північній Буковині та Закарпатті, захоплення їх іноземними державами. Уроки Української національної революції 1917–1921 рр. Причини поразки.

Встановлення влади Директорії: відродження та занепад УНР. Прихід до влади Директорії, її зовнішня та внутрішня політика. Відновлення УНР. Трудовий Конгрес України. Акт злуки УНР і ЗУНР та його значення. Інтервенція Антанти на півдні України. Друга війна більшовицької Росії проти УНР. С.Петлюра. Відновлення Радянської влади в Україні. Політика «воєнного комунізму». Отаманщина. Н.Махно. Спільний похід армії УНР і УГА на Київ. Боротьба з денікінцями. Третя війна більшовицької Росії проти України. Перехід армії УНР до тактики партизанської боротьби. Перший Зимовий похід. Варшавська угода. Польсько-український наступ на більшовиків та його невдача. Другий Зимовий похід. Ризький мирний договір. Втрата української державності: причини і наслідки.

Культура України початку ХХ ст. Освіта. Наука. Література. Преса та видавництво. Театр. Музично-пісенна творчість. Образотворче мистецтво. Будівництво і архітектура.

Тема 11. Радянська державність України в контексті тоталітарної системи СРСР (1921–1939 рр.).

Українські землі в умовах насадження комуністичного режиму та втягнення до складу СРСР. Встановлення комуністичної системи в Україні, її сутність. Політика «воєнного комунізму». Прозрозкладка. Діяльність комнезамів. Причини та масштаби голоду 1921–1923 рр. Антицерковна політика держави. Придушення антибільшовицького повстанського руху. Перехід до нової економічної політики. Основні положення НЕПу та особливості впровадження в Україні. Створення СРСР і ліквідація суверенітету України. Утвердження однопартійності.

Національна політика більшовиків в Україні. Політика коренізації, її причини та особливості. Дерусифікація політичного і громадського життя. Кадровий кістяк українізації. Націонал-комунізм. Політичні погляди М.Скрипника, О.Шумського, М.Хвильового, М.Волобуєва. Опір політиці українізації. Наслідки національного відродження. Зростання впливу національної ідеї. Задоволення потреб національних меншин. Згорання українізації, її причини і наслідки. Посилення російських впливів.

Трагедія соціалістичної модернізації. Зміцнення командно-адміністративної системи і режиму особистої влади І.Сталіна. Узурпація Комуністичною партією

всіх сфер державного і суспільно-політичного життя. Заміна економічних методів управління господарством системою жорсткої централізації, його причини і наслідки. Сталінський «стрибок» в індустріалізацію. Основні джерела індустріалізації. Перші п'ятирічні плани. Стратегія прискореного розвитку важкої промисловості. Впровадження масового змагання. Підсумки індустріалізації, її ціна.

Криза хлібозаготівель 1927–1928 рр. Сталінський план суцільної колективізації та його реалізація в Україні. Масові репресії проти селян. Виселення в Сибір, Казахстан. Кампанія «ліквідації куркульства як класу». Селянські збройні повстання. «Запаморочення від успіхів». Економічні, соціальні, культурні втрати в українському селі в ході колективізації. Голодомор 1932–1933 рр. – цілеспрямована злочинна політика більшовицького керівництва. «Закон про п'ять колосків».

Розгортання масових репресій в Україні. Застосування фізичного і психологічного терору. Політичні процеси 20–30-х років в Україні: характер і особливості. Справи «Спілки визволення України», «Спілки української молоді», «Українського національного центру». Погром Української автокефальної православної церкви. Політика «войовничого атеїзму», «партійні чистки». Конституція УРСР 1937 р. Терор 1937–1938 рр. «Розстріляне відродження». ГУЛАГ. Громадсько-політичне життя, його бюрократизація.

Тема 12. Радикалізація національно-визвольного руху на західноукраїнських землях у 20–30-ті роки ХХ ст.

Національна політика Польщі на окупованих територіях. Анексія західноукраїнських земель. Рішення Ради послів Антанти 1923 р. Опозиційне ставлення до окупаційного режиму. Економічна відсталість Польщі, її поділ на Польщу «А» і Польщу «Б». Польські осадники на українських землях. Наступ на національні права українців в Галичині та на Волині. Обмеження впливу української інтелігенції у суспільстві. Становище греко-католицької і православної церков. Пацифікація. Осуд польського уряду Лігою Націй.

Український визвольний рух. Основні течії у визвольному русі західних українців проти польського панування. Політичні партії та організації «легального сектора», їх платформи і соціальна база. УНДО. Українська соціалістична радикальна партія. «Просвіта». «Союз українок». «Рідна школа». Діяльність молодіжних організацій. Становище вищої освіти та науки. Український таємний університет. Кооперативний рух. Роль греко-католицької церкви в суспільно-політичному житті Західної України. Митрополит А.Шептицький. Піднесення і занепад комуністичного руху. Діяльність «Сельробу». Організаційні витoki українського націоналізму. Створення УВО. Є.Коновалець. Політична доктрина інтегрального націоналізму Д.Донцова. Утворення ОУН та її діяльність. Тактика «перманентної революції». Вбивство Є.Коновальця в Роттердамі. Розкол в українському націоналістичному русі. А.Мельник, С.Бандера. Спроба «нормалізації» українсько-польських стосунків та її крах.

Становище українців Буковини, Бессарабії та Закарпаття. Захоплення Північної Буковини та Бессарабії Румунією. Хотинське (1919) і Татарбунарське (1924) повстання. Громадське та культурне життя краю в період відносної лібералізації румунського окупаційного режиму. Українська національна партія. Активізація українського націоналістичного руху.

Українські землі під владою Чехословаччини. Економічне становище. Розвиток української освіти. Протиборство москвофільської, русинофільської й

українофільської національних орієнтацій. Мюнхенська змова. Проголошення автономії Карпатської України. А.Волошин. Віденський арбітраж. Карпатська Січ. Вибори до крайового Союму. Початок угорської агресії. Проголошення державної незалежності Карпатської України. Героїчний опір окупантам. Загарбання Карпатської України Угорщиною.

Становище української культури. Ліквідація масової неписьменності і перехід до загальної обов'язкової початкової освіти. Становище середньої і вищої школи. Наука. Особливості розвитку літератури. Ідеологізація музичного, театрального, образотворчого мистецтва. Релігійне життя в Україні. Руйнація старих традицій і звичаїв, знищення пам'ятників культури. Досягнення і втрати культурної революції. Комуністичний погром української культури. Культурно-освітній розвиток західних українців.

Тема 13. Українське питання під час Другої світової війни та післявоєнної відбудови (1939 – початок 1950-х рр.).

Українські землі на першому етапі війни (вересень 1939 – червень 1941 р.). «Українське питання» в європейській політиці напередодні Другої світової війни. Радянсько-німецький альянс. Причини, передумови, початок Другої світової війни. Пакт Ріббентропа-Молотова. Вступ Червоної армії на територію Західної України. Договір про дружбу і кордон. Народні збори Західної України та їх рішення. Територіальні вимоги СРСР до Румунії. Включення основної частини західноукраїнських земель до складу УРСР та їх «радянська». Соціально-політичні перетворення в Західній Україні у 1939–1941 рр., їх суперечливий характер. Масові репресії проти місцевого населення. Опір утвердженню комуністичного режиму на західноукраїнських землях. Втечі у німецьку зону окупації. Український центральний комітет. Діяльність ОУН. Становище населення східних областей України.

Встановлення нацистського окупаційного режиму та народний опір йому. Україна у планах Німеччини. Початок німецько-радянської війни, її цілі та характер. Сутність військової доктрини СРСР та її реалізація. Радянсько-німецьке воєнне співвідношення на українському відтинку фронту. Оборонні бої літа–осені 1941 р. Причини поразки Червоної армії у початковий період війни. Загороджувальні загони, штрафні роти та батальйони. Українські землі в умовах нацистської окупації. Розчленування України як історично-географічної та політичної цілісності, її пограбування. Злочини гітлерівців проти населення. Рух Опору. Ставлення ОУН до війни. Проголошення у Львові Акту відновлення Української держави. Діяльність «похідних груп». Репресії нацистів проти ОУН. Перехід націоналістів до боротьби на два фронти. Створення та діяльність УПА. Тарас Чупринка. Армія крайова. Українська головна визвольна рада. Радянський партизанський рух у тилу нацистів. Демонстрації радянської присутності. Взаємовідносини радянських партизанів з ОУН–УПА. С.Ковпак. Діяльність націоналістичних та радянських підпільних груп.

Битва за Україну. Курська битва і початок вигнання гітлерівців з України. Героїзм трудівників тилу. Чернігівсько-Прип'ятська операція. Оволодіння Донбасом. Форсування Дніпра. Наступ у напрямку Запоріжжя і Дніпропетровська. Визволення Києва. Україна на завершальному етапі війни (1944–1945 рр.). Звільнення Закарпатської України. Возз'єднання українських земель. Внесок українців у розгром нацистської Німеччини. Українське питання на Ялтинській

конференції. Територіальні зміни УРСР після війни. Вхід України до складу держав-засновниць ООН.

Труднощі післявоєнної відбудови. Втрати України в роки війни. Пріоритетний розвиток галузей важкої промисловості. Зміцнення військово-промислового комплексу. Створення атомної зброї. Труднощі і проблеми сільського господарства. Голод 1946–1947 рр.

Радянізація західних областей України. Насильницька колективізація. Масові репресії та депортації населення. Зростання агентурно-інформаційної мережі держбезпеки. Ліквідація Української греко-католицької церкви. Підпільно-партизанська боротьба ОУН і УПА проти тоталітарного ладу. Примусове переселення українців у 1944–1947 рр. Операція «Вісла».

Нова смуга масових репресій в СРСР. Створення концентраційних таборів. Масові депортації народів. Ідеологічний наступ сталінщини на спроби культурно-національного відродження в Україні. Боротьба з інакомисленням. Цькування української інтелігенції. Постанови ЦК КП(б)У з питань літератури і мистецтва. Боротьба проти «низькопоклонства» перед Заходом. Політична ізоляція СРСР. Початок «холодної війни».

Культурне життя України в умовах війни та післявоєнної відбудови. Суперечливі тенденції в освітній сфері. Партійний контроль над наукою. Ідеологічне цькування письменників. Образотворче мистецтво та архітектура. Нападки на композиторів. Театральне мистецтво та кінематограф.

Тема 14. Україна в умовах спротиву комуністичному тоталітаризмові та його краху (середина 1950-х – 1991 р.).

Десятиліття контрольованого лібералізму. Україна після смерті Сталіна. Передача Кримської області до складу УРСР: мотиви і правова основа. Спроби лібералізації політичного режиму. XX з'їзд КПРС. Критика культу особи Сталіна. Початок реабілітації жертв комуністичних репресій. Реформи Н.Хрущова, їх суперечливий і непослідовний характер, загальна спрямованість і значення. Освоєння цілинних земель. Кукурудзяно-горохова епопея. Ради народного господарства. Зародження руху «шістдесятників», його ідеали і цінності, роль у національно-культурному житті. Початок наступу на шістдесятників. Розповсюдження «самвидаву». Нові політичні репресії. Антирелігійна кампанія. Прорахунки у зовнішній політиці. Усунення Н.Хрущова від влади.

Поглиблення системної кризи тоталітарного режиму (друга половина 1960-х – середина 1980-х років). Переміни в кремлівському керівництві у жовтні 1964 р. та їх наслідки для України. «Косигінська реформа»: суть, мета, методи, підсумки, причини її згорання. Ідеологія «розвинутого соціалізму». Відмова від «реформаторства» і курс на соціально-економічну «стабільність» при Л.Брежнєві. Валові показники. Наростання кризових явищ у соціально-економічному житті. Надходження «нафтодоларів», їх вплив на добробут народу.

Зміна політичного курсу. Посилення репресій проти шістдесятницького руху в Україні. Діяльність першого секретаря ЦК КПУ П.Шелеста та причини його увільнення. В.Щербицький як провідник русифікаторської політики центру. Дальше обмеження прав України. «Великий погром» 1972 р. «Чистка» керівних державних і партійних кадрів республіки. Курс на прискорення «злиття націй» у СРСР. Посилення реакції в духовному житті. Спотворення історії України. Наслідки русифікації в Україні. Нова Конституція УРСР.

Дисидентський рух. Розгортання правозахисного і дисидентського руху. Самостійницький, національно-культурницький, правозахисний та релігійний напрями українського дисидентства. Українська робітничо-селянська спілка. Л.Лук'яненко. Форми спротиву комуністичному тоталітаризмові. Самвидав. «Український вісник». В.Чорновіл. Демонстрації протесту. В.Макух, М.Бериславський, О.Гірник. Українська гелсінська група. М.Руденко. Боротьба з інакомисленням. Тюремні ув'язнення та психушки. В.Стус, О.Тихий, Ю.Литвин, В.Марченко. Адміністративні переслідування. Значення українського дисидентського руху.

Горбачовська «перебудова» в українському контексті. Пошуки шляхів модернізації суспільства, їх необхідність. Погіршення економічної та суспільно-політичної ситуації. Гальмування перебудовних процесів в Україні. Структурний дисбаланс економіки. Спроби поєднати ринок з централізованим плануванням. Шахтарські страйки. Чорнобильська катастрофа та її наслідки.

Активізація суспільно-політичного життя в Україні. Спілка письменників України – провісник українського національного відродження. Викриття злочинів тоталітарного режиму. Повернення забутих імен. Створення і діяльність «неформальних» груп та організацій. Український культурологічний клуб. Товариство Лева. «Меморіал». Товариство української мови ім. Т.Шевченка. Поява незалежних українських видань. Перші несанкціоновані мітинги. Відродження національної символіки. Відставка В.Щербицького. Прийняття закону «Про мови в Українській РСР». «Живий ланцюг», присвячений Акту злуки УНР і ЗУНР. Святкування 500-річчя українського козацтва. Демонтаж пам'ятників Леніну. Рух за легалізацію УГКЦ та УАПЦ. Формування багатопартійності. Народний рух України за перебудову, його програма та соціальна база. Партійне будівництво. Вибори до Верховної Ради УРСР та місцевих Рад. Утворення демократичного блоку.

Від Декларації про державний суверенітет України до референдуму про її незалежність. Діяльність Верховної Ради України. Протистояння між «групою 239» та Народною радою. Декларація про державний суверенітет України. Курс національно-демократичних сил на утвердження державної незалежності. Голодування студентів у Києві. Загострення економічного становища. Посилення соціальної напруги в суспільстві. Страйковий рух. Інспірування Кремлем сепаратистських настроїв. Березневий референдум 1991 р. Новоогарьовський процес і Україна. Спроби державного перевороту у Москві та його провал. Акт проголошення незалежності України. Заборона діяльності КПУ. Загальноукраїнський референдум 1 грудня 1991 р. Вибори Президента України. Історичне значення проголошення незалежності України.

Суперечливість культурного і духовного життя України в другій половині ХХ ст. Перехід до обов'язкової середньої освіти. Русифікація. Посилення політизації навчально-виховного процесу. Слабка практична реалізація наукових розробок. Освоєння космосу. Ідеологічний контроль у літературі та музиці. Театр і кіно. Образотворче мистецтво. Негативні тенденції в духовній сфері.

Тема 15. Становлення Української незалежної держави в умовах внутрішніх і зовнішніх викликів.

Перші здобутки і перші втрати: Президент Л.Кравчук. Міжнародне визнання Української держави. Остаточний демонтаж СРСР. Угода про співдружність Незалежних Держав. Діяльність парламенту України в галузі державного і

економічного будівництва. Створення правової бази розвитку України як демократичної держави. Закон «Про громадянство України». Затвердження державної символіки. Формування Збройних сил і Військово-морського флоту, Національної гвардії, Служби безпеки, митної служби. Запровадження національної грошової одиниці та інших інститутів державності.

Проблеми соціально-економічного та політичного реформування українського суспільства. Зниження темпів промислового і сільськогосподарського виробництва. Труднощі національно-культурного відродження, розвитку науки, освіти, духовності. Міжнародні відносини і їх правове регулювання в Україні. «Декларація прав національностей України». Кримська автономія. Загострення протистояння між законодавчою та виконавчою гілками центральної влади. Кампанія 1994 р. по виборах до Верховної Ради та Президента України.

Реформи та ілюзії: Президент Л.Кучма. Соціально-економічна та політична платформа новообраного Президента, кроки по її реалізації. Прийняття Конституції України. Грошова реформа. Наростання економічної кризи та соціальної напруженості наприкінці 90-х років. Формування «тіньової» економіки. Корупція та хабарництво.

Виборчі перегони 1998–1999 рр. «Реформи заради добробуту» прем'єр-міністра В.Ющенка. Початок економічної стабілізації. Прем'єр-міністри А.Кінах та В.Янукович. Політична криза 2000–2001 рр. «Касетний скандал». Вбивство Г.Гонгадзе. «Україна без Кучми». Візит в Україну Папи Римського. Парламентські вибори 2002 р. Загострення протистояння між пропрезидентськими і опозиційними силами.

Українська помаранчева революція. Президент В.Ющенко. Початок президентської виборчої кампанії 2004 р. і українське суспільство. Отруєння кандидата в Президенти України В.Ющенка. Фальсифікації виборів з боку влади. Українська помаранчева революція, її причини, хід, соціальна база. Ухвала Верховного Суду України про переголосування другого туру президентських виборів. Президент В.Ющенко.

Діяльність урядів прем'єр-міністрів України Ю.Тимошенко та Ю.Єханурова. Парламентські вибори 2006 р. «Коаліціада». Другий прихід у владу В.Януковича. Політична криза в Україні 2007 р. Дострокові вибори до Верховної Ради 2007 р. Друге урядування Ю.Тимошенко. Світова економічна криза 2008 р. «Газова війна» Росії проти України. Взаємопоборювання українських політиків.

Від реваншу до європейського вибору. Президенти В.Янукович та П.Порошенко. Президентські вибори 2010 р. та перемога на них В.Януковича. Парламентські вибори 2012 р. Узурпація влади «сім'єю» Януковича. Погіршення стану демократії та правосуддя в Україні. Політична й економічна корупція. Переслідування опозиції. Відмова від європейської інтеграції України.

Революція гідності 2013–2014 рр. Силовий розгін Майдану в Києві. Мирний характер протестів. Ухвалення Верховною Радою т. зв. «диктаторських законів». Радикалізація протистояння на вул. М. Грушевського в Києві. «Небесна Сотня». Угода про врегулювання кризи в Україні. Відсторонення В.Януковича від виконання ним обов'язків Президента України.

Формування і діяльність нової влади. Виконання обов'язків Президента України головою Верховної Ради О.Турчиновим. Прем'єр-міністр України А.Яценюк. Позачергові президентські та парламентські вибори 2014 р. Президент України П.Порошенко. Загострення соціально-економічної кризи. Угода про

асоціацію між ЄС і Україною. Запровадження процесу обов'язкового електронного декларування майна й коштів державними службовцями. Створення Національного антикорупційного бюро України та Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. Заміна міліції Національною поліцією. Розгортання в Україні процесів декомунізації, заборона діяльності Комуністичної партії. Парламентсько-урядова криза 2016 р. в Україні. Призначення нового складу Кабінету Міністрів на чолі з В.Гройсманом. Відзначення 25-ї річниці незалежності України.

Російсько-українська війна 2014–2024 рр. Президент Володимир Зеленський
Загарбання Російською Федерацією Автономної Республіки Крим та м. Севастополь. Російська агресія на сході України, її ідеологічні засади. Концепція «руського міра». Інспірування Росією проголошення т. зв. Донецької і Луганської «народних республік». Початок проведення Україною антитерористичної операції. Активізація Російською Федерацією гібридної війни проти України. Перші поразки та перемоги українських військ. Бої за аеропорт «Донецьк», українські «кіборги». Волонтерський рух. Вторгнення регулярних військ РФ в Україну. Іловайська трагедія. Бойові дії на Дебальцевському плацдармі. Переговори лідерів країн «нормандської четвірки». Мінські угоди. Міжнародні санкції щодо Росії. Попередні наслідки російської агресії в Україну.

Основні орієнтири зовнішньої політики. Діяльність України на міжнародній арені. Концепція української зовнішньої політики. Набуття Україною без'ядерного статусу. Будапештський меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї. Участь України у миротворчих процесах ООН, у програмі «Партнерство заради миру», в діяльності Ради Європи та інших міжнародних інституцій. Українська діаспора на сучасному етапі.

Нові тенденції в культурному та духовному житті України. Перебудова освітньої галузі. ЗНО. Болонський процес. Наукові дослідження. Розширення діапазону української літератури. Успіхи українського кінематографа. Утвердження плюралізму в мистецтві. Спорт. Створення єдиної української помісної православної церкви.

4. Структура залікового кредиту дисципліни «Історія державності та культури України»

денна форма навчання

	Кількість годин					
	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Індивідуальна робота	Тренінг	Контрольні заходи
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. Від початків Української державності до її занепаду (первісна доба – XVIII ст.)						
Тема 1. Формування державотворчих традицій на території України (від первісної доби до VIII століття).	2	2	4		4	Поточне опитування
Тема 2. Давньоукраїнська	2	1	5			

держава Русь (IX – перша половина XIII ст.).						
Тема 3. Галицько-Волинське королівство (XIII – перша половина XIV ст.).	2	1	4	1		
Тема 4. Україна в литовсько-польському контексті: від згасання державності до вільної козацької республіки Запорізька Січ (друга половина XIV – середина XVII ст.).	2	2	4			
Тема 5. Українські національно-визвольні змагання під проводом гетьмана Богдана Хмельницького (1648–1657 рр.).	2	1	4			
Тема 6. Українська держава на завершальному етапі національної революції (1657–1686 рр.).	2	1	4			
Тема 7. Україна в умовах підмосковської автономної державності та польського наступу (остання третина XVII – друга половина XVIII ст.).	2		4			
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. Україна від імперського поневолення до відновлення національної державності (кінець XVIII – перша третина XXI ст.)						
Тема 8. Суспільно-політичне становище українців під владою Російської імперії наприкінці XVIII – на початку XX ст.	2	1	4	1	4	Поточне опитування
Тема 9. Національний рух на західноукраїнських землях у складі Австро-Угорщини (кінець XVIII –	2	1	4			

початок XX ст.).						
Тема 10. Українські національно-визвольні змагання 1914–1921 рр.	2	2	4			
Тема 11. Радянська державність України в контексті тоталітарної системи СРСР (1921–1939 рр.).	2		4			
Тема 12. Радикалізація національно-визвольного руху на західноукраїнських землях у 20–30-ті роки XX ст.	2		4			
Тема 13. Українське питання під час Другої світової війни та післявоєнної відбудови (1939 – початок 1950-х рр.).	2		4	1		
Тема 14. Україна в умовах спротиву комуністичному тоталітаризмові та його краху (середина 1950-х – 1991 р.).	2	1	5			
Тема 15. Становлення Української незалежної держави в умовах внутрішніх і зовнішніх викликів.	4	1	5			
Разом	32	14	63	3	8	

заочна форма навчання

	Кількість годин		
	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. Від початків Української державності до її занепаду (первісна доба – XVIII ст.)			
Тема 1. Формування державотворчих традицій на території України (від первісної доби до VIII століття).			6
Тема 2. Давньоукраїнська держава Русь (IX – перша половина XIII ст.).	2	2	8
Тема 3. Галицько-Волинське королівство (XIII – перша половина XIV ст.).			8
Тема 4. Україна в литовсько-			8

польському контексті: від згасання державності до вільної козацької республіки Запорізька Січ (друга половина XIV – середина XVII ст.).			
Тема 5. Українські національно-визвольні змагання під проводом гетьмана Богдана Хмельницького (1648–1657 рр.).	2		8
Тема 6. Українська держава на завершальному етапі національної революції (1657–1686 рр.).			8
Тема 7. Україна в умовах підмосковської автономної державності та польського наступу (остання третина XVII – друга половина XVIII ст.).			6
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. Україна від імперського поневолення до відновлення національної державності (кінець XVIII – перша третина XXI ст.)			
Тема 8. Суспільно-політичне становище українців під владою Російської імперії наприкінці XVIII – на початку XX ст.			6
Тема 9. Національний рух на західноукраїнських землях у складі Австро-Угорщини (кінець XVIII – початок XX ст.).			6
Тема 10. Українські національно-визвольні змагання 1914–1921 рр.	2		8
Тема 11. Радянська державність України в контексті тоталітарної системи СРСР (1921–1939 рр.).			8
Тема 12. Радикалізація національно-визвольного руху на західноукраїнських землях у 20–30-ті роки XX ст.			6
Тема 13. Українське питання під час Другої світової війни та післявоєнної відбудови (1939 – початок 1950-х рр.).			6
Тема 14. Україна в умовах спротиву комуністичному тоталітаризмові та його краху (середина 1950-х – 1991 р.).			8
Тема 15. Становлення Української незалежної держави в умовах внутрішніх і зовнішніх викликів.	2	2	8
Разом	8	4	108

5. Тематика практичних занять

Практичне № 1

Тема: *Витоки державності та культури українського народу*

Мета: Виокремити основні періоди в історії України. Проаналізувати джерельну базу. З'ясувати сутність поняття «історія», «державна», «державність», «культура». Дослідити особливості етногенезу українського народу. Розглянути первісний період української історії.

Питання для обговорення:

1. Періодизація історії та культури України.
2. Джерела та історіографія.
3. Етногенез українців.
4. Поняття, сутність, типи та функції культури.
5. Чинники формування української національної культури
6. Розвиток людського суспільства на території України в епоху первісної доби.
7. Сутнісні ознаки первісної культури.
8. Трипільська спадщина в історії українського народу.
9. Формування перших держав та їхній культурний вплив на автохтонне населення.
10. Велика та Мала Скіфія.
11. Велике переселення народів
12. Походження слов'ян та їхнє розселення на території України.
13. Антський племінний союз.
14. Звичаї, вірування, побут східних слов'ян.

Практичне заняття № 2

Тема: *Княжа доба: історія державності та культура*

Мета: Простежити основні тенденції формування Київської Русі як держави українського народу. Визначити причини її занепаду. З'ясувати особливості розвитку культури Русі-України княжої доби.

Питання для обговорення:

1. Утворення Руської держави.
2. Теорії походження Київської Русі.
3. Основні етапи політичної історії Київської Русі.
4. Політика перших київських князів.
5. Реформи Володимира Великого.
6. Значення прийняття християнства на Русі.
7. Законотворча діяльність Ярослава Мудрого.
8. Політичні ідеї мислителів Київської Русі.
9. Зовнішня політика Київської Русі.
10. Русь у часи роздробленості.
11. Монголо-татарська навала на українські землі.
12. Історичне значення Київської Русі.
13. Культура Русі-України княжої доби (IX – перша половина XIV ст.).
14. Галичина і Волинь у XI–XII ст.
15. Утворення Галицько-Волинського князівства. Князь Роман Мстиславич.

16. Галицько-волинські землі в період громадянських воєн. Король Данило Галицький, його внутрішня і зовнішня політика.
17. Галицько-Волинська Русь в останній третині XIII – першій половині XIV ст.
18. Роль Галицько-Волинської держави в історії України.

Практичне заняття № 3

Тема: *Україна на зламі середньовіччя та ранньомодерної доби.*

Мета: Розглянути особливості литовської та польської експансії на українські землі. З'ясувати умови та стан розвитку культури. Дослідити феномен українського козацтва. Утворення та значення Запорізької Січі.

Питання для обговорення:

1. Литовсько-Руська держава.
2. Політичне становище українських земель у середині XVI ст.
3. Передумови об'єднання Великого князівства Литовського і Польського королівства. Люблінський сейм 1569 р.
4. Суспільно-політичні зміни на українських землях після Люблінської унії.
5. Становище православної церкви. Митрополит П. Могила.
6. Церковний собор в Бересті 1596 р., утворення греко-католицької церкви.
7. Умови і стан розвитку української культури.
8. Стан шкільництва. Братські школи.
9. Заснування Острозької та Києво-Могилянської академії.
10. Книгодрукування. Іван Федоров.
11. Становлення українського козацтва.
12. Утворення та значення Запорізької Січі.
13. Українське козацтво у першій чверті XVII ст. Гетьман П. Конашевич-Сагайдачний.
14. Місце козацько-селянських повстань XVI – першої половини XVII ст. у національно-визвольному русі.
15. Культура, звичаї та побут козаків.

Практичне заняття № 4

Тема: *Державні та культурні традиції козацької України*

Мета: Проаналізувати причини Української національної революції, її характер та рушійні сили. Охарактеризувати наслідки входження України під протекторат Московської держави. Розкрити сутність періоду Руїни, його причини та наслідки для України. З'ясувати мету, засоби й механізми політики Московії, спрямованої на ліквідацію автономного устрою України. Визначити риси розвитку української культури в другій половині XVII – XVIII ст.

Питання для обговорення:

1. Початок революції. Б. Хмельницький.
2. Розвиток національно-визвольної боротьби у 1648–1652 рр.
3. Становлення Української козацької держави – Гетьманату.
4. Військово-політична боротьба в 1653–1657 рр.
5. Договір між Україною і Московською державою (1654 р.) та його оцінка в історичній літературі.

6. Козацька Україна в період наростання громадянської війни 1657–1663 рр.
7. Боротьба за воз'єднання козацької України у 1663–1668 рр.
8. Останні період національної революції та причини її поразки.
9. Лівобережна Гетьманщина в другій половині XVII ст.
10. Українські землі наприкінці XVII – на початку XVIII ст.
11. Перша українська конституція.
12. Україна-Гетьманщина в середині – другій половині XVIII ст.
13. Запоріжжя, Слобожанщина, Правобережжя та Західна Україна в козацько-гетьманську добу.
14. Визначальні риси розвитку української культури в другій половині XVII – XVIII ст.
15. Історичний портрет українських гетьманів (на вибір).

Практичне заняття № 5

Тема: Національно-культурне відродження (кн. XVIII – поч. XX ст.)

Мета: Розглянути умови перебування українських земель у складі Австрійської та Російської імперій. З'ясувати особливості українського національно-культурного відродження кінця XVIII – поч. XX ст.

Питання для обговорення:

1. Масонство на українських землях.
2. Утворення Кирило-Мефодіївського товариства, його програмні ідеї та діяльність.
3. Т. Шевченко в національно-визвольному русі.
4. Виникнення громад та їхня культурно-освітня діяльність в другій половині XIX ст.
5. «Старогромадівці». В. Антонович.
6. Русифікація системи державного управління, суду, школи, науки.
7. Початок українського національного відродження на західноукраїнських землях. Перше покоління будителів.
8. Формування української інтелігенції. «Руська трійця».
9. Суспільна діяльність М. Шашкевича, І. Вагилевича, Я. Головацького.
10. Альманах «Русалка Дністровая».
11. Культурно-освітнє товариство «Просвіта».
12. Розвиток освіти і науки наприкінці XVIII – поч. XX ст.
13. Внесок Наукового товариства ім. Т. Шевченка в становлення національної науки. Праці з історії України кінця XVIII – поч. XX ст.
14. Література кінця XVIII – поч. XX ст.
15. Народження і поширення національного гімну «Ще не вмерла Україна».
16. Театральне мистецтво кінця XVIII – поч. XX ст.
17. Музично-пісенна творчість кінця XVIII – поч. XX ст.
18. Образотворче мистецтво кінця XVIII – поч. XX ст.
19. Будівництво й архітектура кінця XVIII – поч. XX ст.

Практичне заняття № 6

Тема: Українські національно-визвольні змагання 1917–1921 років

Мета: Визначити передумови національного відродження України на початку XX ст. Проаналізувати причини і наслідки втрати української державності.

Питання для обговорення:

1. Передумови відродження національної державності в Україні на початку ХХ ст.
2. Центральна Рада та її Універсали.
3. Причини першої українсько-російської війни.
4. Крути: біль і пам'ять.
5. Історичне значення IV Універсалу УНР.
6. Гетьманська держава.
7. Діяльність Директорії УНР.
8. Західноукраїнська Народна Республіка.
9. Акт злуки УНР і ЗУНР в історії українського народу.
10. Втрата української державності: причини і наслідки.
11. Культура України поч. ХХ ст.

Практичне заняття № 7

Тема: Україна на шляху новітньої незалежності

Мета: Проаналізувати основні проблеми України на шляху державного будівництва. Особливості формування сучасної української культури. Визначити причини, етапи українських революцій та російської агресії початку ХХІ ст.

Питання для обговорення:

1. Активізація суспільно-політичного життя в Україні.
2. Від Декларації про державний суверенітет України до референдуму про її незалежність
3. Утвердження національної державності.
4. Проблеми соціально-економічного та політичного реформування українського суспільства.
5. Від Помаранчевої революції до Революції гідності.
6. Російсько-українська війна 2014–2020 рр.
7. Діяльність України на міжнародній арені.
8. Динаміка зовнішньополітичного курсу України.
9. Вплив церкви на формування цінностей сучасного суспільства.
10. Державна культурна політика.
11. Мовне питання незалежної України.
12. Сучасні література та мистецтво.

6. Тренінг

Навчальний тренінг: вимоги та умови проведення.

Тренінг (training) – це запланований процес модифікації (зміни) відношення, знання чи поведінкових навичок того, хто навчається, через набуття навчального досвіду з тим, щоб досягти ефективного виконання поставлених завдань в одному із видів діяльності або в певній галузі. Тренування (від англ. to train – виховувати, навчати) – комплекс вправ для пристосування його до підвищених вимог і складних умов роботи й життя.

Порядок проведення тренінгу

- a. **Вступна частина** проводиться з метою ознайомлення студентів з темою тренінгового заняття.

- b. Організаційна частина** полягає у створенні робочого настрою у колективі студентів, визначенні правил у вигляді таблиць, бланків документів.
- c. Практична частина** реалізується шляхом виконання завдань у групах студентів у кількості 3–5 осіб з певних проблемних питань теми тренінгового заняття.
- d. Підведення підсумків.** Обговорюють результати виконаних завдань у групах. Обмін думками з питань, які виносили на тренінгові заняття.

Тематика тренінгів:

1. Інтелектуальна гра «Дебати» на тему: «Українські князі та гетьмани: чия політика була ефективнішою?».
2. Історична вікторина «Моя країна – Україна»
3. Історичне лото «Традиції та звичаї українського народу»

7. Самостійна робота студентів

Самостійна робота студентів є основним способом оволодіння навчальним матеріалом у вільний від обов'язкових занять час. Головна мета проведення самостійної роботи полягає у необхідності більш детальнішого розгляду тематики курсу з використанням рекомендованих матеріалів і виконанням завдань.

Обсяг і зміст самостійної роботи визначається робочою програмою та робочим планом в межах встановленого обсягу годин із навчальної дисципліни, методичними вказівками викладача. Навчальний матеріал з дисципліни, передбачений для засвоєння студентом у процесі самостійної роботи, виноситься на підсумковий контроль поряд із навчальним матеріалом, який опрацьовувався при проведенні занять.

Самостійна робота студентів із дисципліни «Історія державності та культури України» передбачає:

- роботу із джерелами (пошук, збір та опрацювання);
- підготовка матеріалів (родовід, реферат, есе, анотація, презентація історико-культурних пам'яток краю).
- презентація результатів.

Реферат повинен містити такі розділи:

1. Титульний аркуш:

- назву університету;
- назву кафедри;
- назву навчальної дисципліни;
- тему;
- номер академічної групи;
- ПІБ студента.

2. Зміст.

3. Вступ. Вступ розкриває сутність, стан наукового завдання і його значення. Тут само вказують мету й завдання дослідження.

4. Основна частина. Розкриває наукове дослідження і відповідає обраній темі, вступу й висновкам роботи.

5. Висновки. У висновках вказують результати, отримані при проведенні дослідження, пропозиції або рекомендації щодо вирішення поставленого завдання відповідно до результатів дослідження.

6. Список літератури. Джерела розміщують за абеткою прізвищ авторів або заголовків.

7. Вимоги до оформлення. Шрифт Times New Roman, 14, півторачний інтервал; поля: верхнє й нижнє – 20 мм, лівє – 25 мм, правє – 15 мм.

Есе – це висловлення своїх думок, ідей та аргументів на певну тему у письмовій формі у вигляді невеликого твору. Есе виражає **індивідуальні** враження й міркування автора з конкретного приводу або предмета й не претендує на вичерпне трактування.

Алгоритм написання есе

- 1) постановка проблеми;
- 2) обдумування проблеми (ідеї, приклади, що їх ілюструють);
- 3) планування есе (визначення структури);
- 4) написання есе;
- 5) перевірка та редагування роботи;
- 6) підготовка презентації;
- 7) презентація есе.

Тематика рефератів та есе

1. Трипільська культура в історії українського народу.
2. Антська держава та її значення.
3. Законотворча діяльність Ярослава Мудрого.
4. Зовнішня політика Київської Русі.
5. Роздробленість Київської Русі: виняток чи закономірність?
6. Король Данило і галицькі бояри.
7. Галицько-Волинська держава правонаступниця Київської Русі?!
8. Берестейська церковна унія 1596 р. в історичній ретроспективі.
9. Байда Вишневецький в житті й легендах.
10. Національно-культурницька діяльність українського козацтва.
11. Богдан Хмельницький – видатний державний діяч і полководець, фундатор Української держави.
12. Історична оцінка Переяславської ради 1654 р.
13. Конотопська битва (1659 р.) в історії українського народу.
14. Іван Мазепа, людина й історичний діяч.
15. Формування та боротьба карпатських опришків.
16. Роль Тараса Шевченка в духовному відродженні української нації.
17. Валуєвський циркуляр (1863 р.) та Емський указ (1876 р.): два штрихи російського шовінізму в Україні.
18. Іван Франко в суспільно-політичному житті Галичини.
19. Культурно-освітнє товариство «Просвіта»: створення та діяльність.
20. Українське січове стрілецтво в боротьбі за державність.
21. Крути: біль і пам'ять.
22. Акт злуки УНР і ЗУНР в історії українського народу.
23. Трагедія Голодомору 1932-1933 рр. в Україні.
24. Організація Українських Націоналістів: ідея та діяльність.
25. Акт відновлення Української держави 30 червня 1941 р. та його історичне значення.
26. Русифікація в Україні: причини і наслідки.

27. Українське студентство в боротьбі за державну незалежність.
28. Повернення української національної символіки.
29. Українсько-російські взаємини: декларації і реалії.
30. Історико-культурні пам'ятки мого краю.

Родовід. Дослідження родоводу поєднує три етапи:

- 1) підготовчий (опитування родичів, збирання біографічних даних про рід, сім'ю);
- 2) аналітичний (відбір і узагальнення інформації);
- 3) написання родоводу і створення генеалогічної схеми роду (родового дерева).

Для написання родоводу необхідно:

- записати історію власного життя (прізвище, ім'я та по батькові; коли і де ви народилися; де ви відвідували школу; ваші захоплення, досягнення тощо);
- провести бесіду зі старшим поколінням родини і записати необхідні відомості (біографічні дані, особливості родинної обрядовості тощо);
- використати достовірні дані про родину (документи: метрики, свідоцтва, довідки, посвідчення, дипломи тощо; архівні джерела (за бажанням);
- написати родовід у довільній формі (реферат, презентація PowerPoint);

8. Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

У процесі вивчення дисципліни «Історія державності та культури України» використовують наступні засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання:

- тестування;
- поточне опитування;
- модульне тестування та опитування;
- реферати, есе, анотації, проекти;
- студентські презентації та виступи на наукових заходах;
- екзамен;
- інші види індивідуальних та групових завдань.

9. Критерії, форми поточного та підсумкового контролю

Підсумковий бал (за 100-бальною шкалою) з дисципліни «Історія державності та культури України» визначається як середньозважена величина, залежно від питомої ваги кожної складової залікового кредиту:

Модуль 1		Модуль 2	Модуль 3	Модуль 4
20%	20%	5%	15%	40%
Поточне оцінювання	Модульний контроль	Тренінг	Самостійна робота	Екзамен

Середнє арифметичне з поточних оцінок, отриманих під час занять (не менше 4 оцінок)	Тестування у комунікаційній навчальній платформі Moodle – 25 тестів по 4 бали – максимально – 100 балів	Інтелектуальні ігри (середнє арифметичне з оцінок, отриманих під час тренінгу)	Оцінка, отримана за самостійну роботу (родовід, реферат, есе, анотація, презентація історико-культурних пам'яток краю – на вибір студента)	Письмова екзаменаційна робота. Структура білета: 15 тестів по 4 бали – максимально 60 балів 2 теоретичних запитання – максимально 40 балів

Шкала оцінювання студентів:

ECTS	Бали	Зміст
A	90–100	Відмінно
B	85–89	дуже добре
C	75–84	Добре
D	65–74	Задовільно
E	60–64	Достатньо
FX	35–59	незадовільно з можливістю повторного складання
F	1–34	незадовільно з обов'язковим повторним курсом

10. Інструменти та обладнання

№	Найменування	Номер теми
1.	Мультимедійний проектор	1–15
2.	Проекційний екран	1-15
3.	Наявність доступу до мережі Інтернет (за необхідності)	1-15
4.	Ноутбук	1-15
5.	Комунікаційне програмне забезпечення (Zoom) для проведення занять у режимі онлайн (за необхідності)	1-15
6.	Комунікаційна навчальна платформа (Moodle) для організації дистанційного навчання (за необхідності)	1-15
7.	Інструменти Microsoft Office (PowerPoint і т.ін.)	1-15

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література:

1. Недошитко І. Конспект лекцій з дисципліни «Історія державності та культури України». Тернопіль: ЗУНУ, 2024. 320 с.
2. Недошитко І. Методичні рекомендації з дисципліни «Історія державності та культури України» Тернопіль: ЗУНУ, 2024. 65 с.
3. Недошитко І. Контрольні завдання для поточного, модульного та підсумкового контролю з дисципліни «Історія державності та та культури України». Тернопіль: ЗУНУ, 2024. 97 с
4. Віднянський С., Мартинов А. Російсько-українська війна та міжнародне співтовариство / Відп. ред. В. Смолій. НАН України. Інститут історії України. – К.: Інститут історії України, 2023. – 264 с.

5. Віднянський С. В., Лисенко О. Є., Мартинов А. Ю. Український проєкт. Цивілізаційні фронтири та соціокультурні екстрими ХХ – початку ХХІ століть. Аналітична доповідь / НАН України. Інститут історії України. – К.: Інститут історії України, 2022. – 128 с.
6. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. К.: Портал, 2021. 432 с.
7. Гуржій О., Чухліб Т. Козацька Україна. Боротьба за державу (ХVI-ХVII ст.). – К.: АРІЙ, 2020. – 368 с. – (Таємниці історії).
8. Даниленко В.М., Смольницька М.К. Підручник з історії України: технологія творення. Досвід – 2019. (Аналітична доповідь). – Вінниця, ТОВ "Твори", 2020. – 76 с.
9. За Ідентичність і Незалежність. Війна Росії проти України: історичні передумови, геополітичні паралелі. У 2-х кн. – Кн. 1 / Відп. ред. В. Смолій; Упоряд.: Г. Боряк, О. Ясь. – Київ : ТОВ "Видавництво "Кліо"", 2022. – 800 с.; іл.
10. Людина, суспільство, влада в давній та ранньомодерній Україні: контексти історичної презентації / Відп. ред. В. Смолій. НАН України. Інститут історії України. – К.: Інститут історії України, 2020. – 616 с.
11. Мицик Ю. А., Бажан О. Г. Від трипільців до кіборгів: Коротка істрія України. – К.: ТОВ "Видавництво "КЛІО", 2020. – 688 с.
12. Ресєт О. П. Славетна Україна. Битви та повстання імперської доби і визвольні змагання 1917-1921 років. Київ: Арій, 2023. 272 с.: іл.
13. Чухліб Т. Гетьмани України: військо, політика, держава. – К. : Арій, 2021. – 352 с. – (Таємниці історії).
14. Україна в історії Європи ХІХ — початку ХХІ ст.: історичні нариси / За ред. С. В. Віднянського. НАН України. Інститут історії України. – К.: Інститут історії України, 2020. – 814 с.
15. Шандра В., Аркуша О. Україна в ХІХ столітті: доба модернізації / Відп. ред. В. Смолій. НАН України. Інститут історії України. – Київ: Академперіодика, 2022. – 706 с., 136 с. іл. – (Україна. Нариси історії).
16. 30 років Незалежності України: наукове осмислення. Бібліографія / Упоряд. Д. Г. Стегній; Ред. З. Х. Мусіна; Наук. ред., вступ. ст.: Г. В. Боряк, В. В. Головка. Міністерство культури та інформаційної політики України; Національна історична бібліотека України; Інститут історії України НАН України; Український інститут книги. – К.: Вид. дім "Вініченко", 2021. – 635 с.
17. Недошитко І., Комарніцький О. Більшовизація студентів педагогічних закладів національних меншин в УСРР/УРСР 1920–1930-х рр.: мета, засоби, завдання. Український історичний журнал. 2021. №2. С.94-112.
18. Недошитко І. Вплив української діаспори США на міждержавне співробітництво: Україна-США (1991-2018 рр.). Zaporizhzhia Historical Review. 2021. Vol. 4 № 56. S.253-263.
19. Недошитко І. Діаспорна мережа як досвід організації громадянського суспільства. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки. 2021. Том 32 (71). №3. С. 1-10.
20. Недошитко І. Діяльність української діаспори США у висвітленні голодомору 1932-1933 рр. ГУМАНІТАРНІ СТУДІЇ: історія та педагогіка. 2021. Випуск 2 (02). С. 19-29.

Додаткова література:

1. Бачинська О., Чухліб Т. Козацька Україна після зруйнування Запорозької Січі (1775-1905). – К.: Арій, 2021. – 352 с. – (Таємниці історії).

2. Ващук Д., Старенький І. Кам'янець литовський: історико-туристичний маршрут / НАН України. Інститут історії України; Кам'янець-Подільський державний історичний музей-заповідник. Кам'янець-Подільський: ФОП Панькова А. С., 2023. 72 с.
3. Вегеш М. М., Віднянський С. В. Августин Волошин. Вид. 5-е, доопр., змін. / НАН України. Інститут історії України. – Ужгород; Київ: РІК-У, Інститут історії України, 2022. – 512 с.
4. Головка В. Вторгнення. 2022. Широкомасштабна агресія Росії проти України. Відп. ред. В. Смолій. НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України, 2023. 602 с.
5. Головка В. В., Якубова Л. Д. Україна і виклики посттоталітарного транзиту (1990–2019) / НАН України, Ін-т історії України. – Київ: Академперіодика, 2021. – 592 с., 48 с. іл. – (Україна. Нариси історії).
6. Гуржій О., Реєнт О. У лабіринтах української дипломатії. Від князівської доби до початку ХХ століття. Київ: Арій, 2023. 352 с.: іл.
7. Даниленко В. М., Крупина В. О., Кульчицький С. В., Лисенко О. Є., Стяжкіна О. В., Якубова Л. Д. Україна в епіцентрі протистояння світових систем (1939–1990) / НАН України, Ін-т історії України. – Київ: Академперіодика, 2021. – 544 с., 96 с. іл. – (Україна. Нариси історії).
8. Енциклопедія історії Української революції 1917-1921 рр. Зошит 3: Постаті Української революції / Відп. ред. Верстюк В.; Відп. секретар Кудлай О.; Автори: Басара-Тилішак Г., Бойко О., Венгелевич В., Верстюк В., Давидюк Р., Корольов Г., Кудлай О., Лазарович М., Литвин М., Лозовий В., Осташко Т., Павлишин О., Пиріг Р., Сисин Франк, Тимченко Р. НАН України. Інститут історії України. – К.: Інститут історії України, 2023. – 154 с. 9. Історія Запорозької Січі. 2-ге вид. / Ред. кол.: В. Смолій (відп. ред.), В. Щербак (наук. ред., упоряд.), В. Горобець, О. Гуржій, Т. Чухліб. Київ: Арій, 2023. 240 с.: іл.
10. Огородник Я. Гетьманування Івана Скоропадського / Укладачі В. Рекрут, Ю. Степанчук. Інститут історії України НАН України; Вінницька філія Центру дослідження історії Поділля при Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського; Вінницька обласна організація Національної спілки краєзнавців України. Вінниця: ТОВ "Меркьюрі-Поділля", 2023. 212 с.
11. ПЕРЕЛОМ: Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини. Діалоги з істориками. У 2-х кн. – Кн. 1 / Відп. ред. В. Смолій; Упоряд.: Г. Боряк, О. Ясь. НАН України. Інститут історії України. – Київ: Інститут історії України, 2022. – 802 с.; іл.
12. ПЕРЕЛОМ: Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини. Діалоги з істориками. У 2-х кн. – Кн. 2 / Відп. ред. В. Смолій; Упоряд.: Г. Боряк, О. Ясь. НАН України. Інститут історії України. – Київ: Інститут історії України, 2022. – 803-1526 с.; іл.
13. Пиріг Р., Тельвак В. Михайло Грушевський: життєпис на тлі доби. – Херсон: Видавництво ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. – 572 с.
14. Реєнт О., Великочий В. Українська революція: сучасний вітчизняний історіографічний дискурс / Міністерство освіти і науки; України Національна академія наук України; Національна спілка краєзнавців України; Українська академія історичних наук; Інститут історії України НАН України; Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Київ; Івано-Франківськ: Місто НВ, 2024. 396 с.
15. Ричка В. Володимир Великий: Лицар Духу / НАН України. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса. – К.: Парлам. вид-во, 2020. – 308 с. – (Політичні портрети).
16. Сас П. Гетьман Сагайдачний — бич Господній московитів. Київ: ТОВ "Видавництво "Кліо""", 2023. 360 с., іл.

17. Сас П. М. Петро Конашевич-Сагайдачний: Чесний лицар / НАН України. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса. – К.: Парлам. вид-во, 2020. – 560 с. – (Політичні портрети).
18. Семенюк С. Правда історія України-Русі. Львів. Література і мистецтво, 2021. 312 с.
19. Смолій В., Степанков В. Богдан Хмельницький: Полководець, дипломат, державотворець / Наук. ред. Ю. І. Шаповал. НАН України. Інститут історії України, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса. – К.: Парлам. вид-во, 2020. – 752 с. – (Політичні портрети).
20. Україна в міжцивілізаційних дискурсах античності, середньовіччя та раннього модерну / Відп. ред. В. Смолій. НАН України. Інститут історії України. – Київ: Інститут історії України, 2022. – 568 с.
21. Чухліб Т. Козацька Україна на міжнародній арені. – Київ: Видавництво "Арій", 2023. – 352 с.: іл.
22. Чухліб Т. Козацька Україна та шляхетська Польща: битви, війни, союзи. Київ: Арій, 2023. 384 с.: іл.
23. Чухліб Т. Козаки та Яничари: Україна у християнсько-мусульманських війнах 1500–1700 рр. Вид. 2-е, допов. – К.: Вид. дім "Києво-Могилянська академія", 2020. – 446 с.
24. Шлях з первісності у цивілізацію. Українські шати середньовіччя / НАН України, Інститут історії України. Київ: Академперіодика, 2023. 658 с., 136 с. іл. (Україна. Нариси історії).
25. Недошитко І. Патріарх Йосиф Сліпий –духовний борець за українську державність на еміграції. Наукові проєкти соціально-гуманітарного факультету ЗУНУ. Тернопіль, 2022. С. 103-105.
26. ФЛІНЮК. А., ЯРИЧ. В. (2023). Спогади генерал-хорунжого Всеволода Петріва як джерело вивчення воєнної історії періоду української національної революції 1917-1921 рр. Гуманітарні студії: історія та педагогіка, (2) ст 40-59.
27. Nedoshytko I. Scientific and educational diplomacy of the university. Review of theology social sciences and sacred art. Number 1. Quarterly. Year 2022. Dublin – Ireland. S. 81-95.
28. ЯРИЧ В. (2022). Молодіжні організації ОУН Кам'янець-Подільської області у стратегії українського руху опору радянському режиму. Гуманітарні студії: історія та педагогіка, (1) ст. 41-63.
29. Ярич В. Проблематика молодіжного руху ОУН на території Кам'янець-Подільської області у повоєнні роки в українській історіографії доби незалежності. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : історичні науки. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2021. Т. 32. С.66–80
30. From "the Ukraine" to Ukraine. A Contemporary History of 1991-2021 / Edited by Matthew Rojansky, Georgiy Kasianov and Mykhailo Minakov. – Ibidem Press, 2021. – 472 p.